

DİL SANAT ESERİ YÖNÜYLE TÜRK HALK TÜRKÜLERİ

Ursula REINHARD

Çev. Arş. Gör. Münire DENİZ

Ali Osman Öztürk, *Das Türkische Volkslied als sprachliches Kunstwerk*. Studien zur volksliedforschung, Bd 15, Bem [vs.] 1994. 272, Resimli ve Notalı.

Ali Osman Öztürk, *Das türkische Volkslied als sprachliches Kunstwerk* adlı kitabında Türk halk türkülerinin ne denli etkin yaratmalar olduğunu ayrıntılı ve net bir biçimde göstermektedir. Bu türküler, yüksek edebiyatla boy ölçüşebilecek bir durumda. Bugüne değin, bu bireysel olmaktan ziyade işlevsel bağlam içinde telakki edilen türkü metinleriyle, çok az sayıda bilim adamı ilgilenmiştir. Ancak bugün elimizde ne yazık ki çok azı notalı metin derlemeleri bulunmaktadır. Öztürk, araştırmalarında büyük çapta benim derlediğim türkülerini içeren ve 1965 yılında Berlin’de yayımladığım “Vor seinen Häusern eine Weide... Volksliedtexte aus der Südtürkei” kitap-tan; ayrıca editörlüğünü P. Naili Boratav ve Fuat Özdemir’in yaptığı Ahmet Şükrü Esen’in “Amadolu Türküleri” (Ankara 1980) : Cahit Öztelli’nin “Halk Türküleri (Evlerinin Önü, 2. Baskı, İstanbul 1983) ve Mehmet Özbek’in “Folklor ve Türkülerimiz” (İstanbul 1975, 2. Baskı 1981) adlı eserlerden yararlanmıştı.

Öztürk, eserini şu bölümlere ayır-

* Bu yazı Jahrbuch für Volksliedforschung, 41 Jg. , 1996, s. 210-211’den Türkçeye çevrilmiştir.

mış : 1. Derleme ve Araştırma, 2. Türk halk türkülerinin ana biçimleri, 3. Kıta biçimleri, 4. Kavuştak, 5. Türk halk türkülerinin dili, 6. Konular ve türler, 7. Destan - Türk baladı, 8. Örnek metin. İkinci bölümde hece ölçüsünün yansıması, tanınmış türlerden “Koşma” ve “Mani”ye yer verilmiş. Bunun ötesinde, ritmin oluşumunda rol oynayan vurgu durak ve duruklamalara dikkat çekilmiş. Buna ek olarak; mısralar arasındaki bu durakların, Türk halk müziğini önemli ölçüde etkileyen ve doğaçlamadan söyleyen halk ozanları tarafından, kendilerine türkünün nasıl devam deçeği konusunda düşünme payı verdiği için, oldukça sık kullanıldığını belirtmek isterim.

Öztürk kafiyelere, özellikle de kavuştakların çeşitli şekillerine dikkat çekmektedir. Burada kendini müzikte de açıkça gösteren bir süsleme sanatı belirginleşmektedir. Fakat bunun aksine, müziğin de kavuştaklara zemin hazırladığı söylenebilir. Zira Türk halk müziğinde, dilin müzikle, müziğin de dille karşılıklı olarak her zaman etkileşim ve uyum içinde olması tipik bir özelliktir.

Öztürk, şiir dili ile konuşma dili arasında bir benzerlik gözlemektedir. Bu benzerlik sayesinde ortaya hece düşmesi, sözcük kayması vb. şeyler ortaya çıkmaktadır.

Bu kitapta, renklerin, sayıların bit-

kilerin hayvanların çeşitli motiflerin ve belirli davranışların sembolik anlamlarını anlatan bölüm, ilginçtir. Burada, Türk ve Alman halk edebiyatında birbiriyle kesişen bazı ortak anlamların olması bizi şaşırtmaktadır. Bunlara örnek olarak Alman ve Türk halk edebiyatında “üç” rakamının şans, “yedi” rakamının uğursuzluğu, “kırmızı” rengin neşeyi, “beyaz”ın masumiyeti, “siyah”ın matemi, “yeşil”in ümidi sembolize etmesini verebiliriz. Buna karşın sembolik anlamı olan bazı davranışları, okuma esnasında ancak Türkler anlamlandırabilir. Bundan ötürü Ali Osman Öztürk’ün, kendi -Türk- halk türküleriyle uğraşmasının ve ayrıca Almanca yazmasının son derece yararlı bir çalışma olduğunu vurgulamak isterim. Böylece Öztürk, yabancıların için anlaşılması hiç de kolay olmayan birçok şeyi, örn. Türk halkının mentalitesini, düşünme tarzını ve bunlarla ilgili sosyal problemleri açıklayabilmektedir (bkz. 6 ve 7. bölümler).

Eserin en ilginç kısmı ise, *destan* adı verilen Türk baladının ele alındığı bölüm. Ali Osman Öztürk bu bölümde, Türkçe ve Almanca olarak yayımladığı 16 örnek destanı, hem içerik hem de bi-

cim yönünden yorumluyor. Öztürk bu destanlarda zamanla değişen insan ilişkilerini ve etnik gruplar arasındaki bağlantıları gözler önüne seriyor. Bunun hemen ardından, münferit bir örnek olarak “Leyla” türküsünün beş ayrı varyantı ele alınmaktadır. Bu metnin yorumundan yola çıkıldığında, Ali Osman Öztürk’ün, kendi öz halk edebiyatı ile ne derece özdeşleştiğini görmek mümkün. Yorumlamaları o denli canlı ve öyle bir izlenim bırakıyor ki, insan, O’nun türküde anlatılan olayı sanki bizzat görmüş olduğu düşüncesine kapılıyor.

Olağanüstü bir çalışmanın neticesi olan bu kitap, bu konuyla uğraşan Alman ve özellikle de Türk çevreler için çok büyük bir kazanç. Ümit ederim ki, yalnızca Almanlar değil, ilgili Türkler de bu kitapla ilgilenir ve Türk halk türküsünün ne göz kamaştırıcı ve paha biçilmez değere sahip olduğunu görür.

Sonuç olarak; Ali Osman Öztürk’ün bir sonraki kitabı için bir Türk müzikolog ile kolektif çalışma yapması yönündeki ümidimi ifade etmek istiyorum; çünkü, Türk halk müziği ve halk edebiyatı, mümkün olduğunca birbirinden ayrı ele alınmalıdır.